

hetőség, sőt még a kisebbségek helyzetében sem várható javulás. (A kommunista államok által folytatott nemzetiségi politika még kultúraautónómiát sem képes adni a nyelvi vagy vallási kisebbségeknek.) S végül: a pártállamok közötti szolidaritás még mindig erősebb, mint a nemzeti érdekekkel való azonosulás. (...)

Tehát marad a kompromisszum a demokráciával mint egyedüli kiút a válságból. Ennek minden világpolitikai nehézségével és – egyelőre nehezen átlátható – belföldi következményével. Így vagy úgy „hadállásokat” kell feladni, ami negyven évi úgyszólván megszokhatatlan uralom után bizony nem kis elhatározást követel. Nem jósoljuk, hogy ez lesz, csak annyit mondunk, hogy e fordulat Magyarországnak nem fog tudni kilábalni abból a félig kormányozhatatlan állapotból, amelybe a kommunista államrendszer megzavarodása döntötte.

(1988. szeptember)

JEGYZETEK

1. Említést érdemel, hogy a Magyar Értelmező Kéziszótár 1977. évi kiadása még nem ismeri a „pluralizmus” szót. Egy-két év óta egyre sürűbben szerepel ez a szó a hivatalos magyar sajtóban, most már a politikai vezetők is rendszeresen használják.
2. Az egy pártú függő szervezetek monopóliumának csakugyan ez a vita vetett véget. Megjegyzendő azonban, hogy az ellenzéki jellegű mozgalmak és szövetségek (Fórum, Fidesz, Hálózat stb.) létrehozása megelőzte az 1989-ben beiktatott új egyesületi jogot.
3. „Nyugati liberális szemmel”. *Magyar Füzetek Könyvei* 10.
4. Olyan okokból, amelyeket itt nem szükséges kifejteni, a „republikánus” kategóriát találóbannak tartom, mint a liberalizmust. De természetesen az itt elemzett folyamat úgy is jellemezhető, mint a liberális eszmerendszer újabb felvirágzása.

Mitől omlott össze?

Valljuk be, hogy mindannyian, akik itt kintről a magyar helyzetet figyeljük, némileg zavarban vagyunk. Semmit nem láttunk előre? Ezt nem mondanám. E sorok írója például egy szilveszteri interjúban, 1989 előestéjén, úgy vélekedett, hogy „ez az esztendő dönti el Magyarország sorsát”. Március végén pedig egy nyilvános előadásban, amely azóta megjelent a római *Katolikus Szemle* 1989. 2–3. számában, úgy fogalmaztam, hogy „egy rendszerváltozás küszöbén állunk”. Mégis meglepetés az, aminek május–június óta tanúi vagyunk, mármint a kommunista pártállam tüneményes gyorsaságú széthullásának. Ez már nem is *fizikai* összeomlás, hanem *vegyi* felszívódás...

A tények közismertek: 1989. október elején az MSZMP-nek még 700 000 bejegyzett tagja volt, s habár állampárti előjogairól akkorra már nagyjából lemondott, látszólag még mindent szilárdan a kezében tartott: országgyűlést, kormányt, államapparátust, rendőrséget, fegyveres erőket. Monopóliumai közül egyedül a sajtót vesztette el (a pártkongresszus előtt), másutt – mondjuk a törvényhozásban – legfeljebb az összehangolatlanság jelicit mutatta. Ilyen állapotban jutott el a nevezetes kongresszusra, ahol látszólag csak annyit történt, hogy sok cívakodás és helyezkedés után az addigi, kádárista többségű vezetőst egy reformtöbbségű vezetőség váltotta föl. Végös soron még ez is közokarral vagy legalábbis többségi megegyezés révén történt. Révén? Talán helyénvalóbb volna az „árán” szó, tekintve, hogy a szélesebb közvélemény elvtelen kompromisszumként érzekelte a kongresszus utolsó felvonását. Szinte általános volt a sommás ítélet: MSZP = MSZMP. További két hétnek kellett eltelnie ahhoz, hogy az ország is, a Nyers Rezső elnökölte új pártvezetőség is döbbenetben konstatálja: MSZP nincs. Nemcsak „lent” nincs, de még „fent” sem; olyan párt ez, amelybe még a minisztereknek sem igen akarózik belépni. Jel-